

POLGÁRI JOG 2017/3. – FÓRUM

SIKLÓSI IVÁN:* Észrevételek a kincsen történő tulajdonszerzés magyar polgári jogi kérdésköréhez**

1. Alapvetés

[1] A római jogi és középkori, valamint újkori jogtörténeti előzmények, ill. az összehasonlító jogi kontextus részletesebb kifejtése nélkül utalunk mindenekelőtt arra, hogy az elsősorban a iustinianusi Institutiókból (ld. Inst. 2, 1, 39) ismert hadrianusi szabályozás (melynek lényege, hogy ha valaki saját földjében talál kincset, a kincs tulajdonjoga teljes egészében őt illeti meg; ha viszont valaki idegen telekben talál kincset, annak fele a telek tulajdonosát illeti meg), valamint Paulus kincsre vonatkozó definíciója (ld. Paul. D. 41, 1, 31, 1, amelynek értelmében a kincs egy olyan régen elrejtett, értékes dolog, melyre már nem emlékeznek, s így nincsen tulajdonosa) óriási karriert futott be a modern jogokban, hiszen az első ízben dokumentálhatóan Hadrianus által intézményesített elgondolás, valamint Paulus híres definíciója – persze modernizált formában, olykor persze bizonyos eltérésekkel, de – számos modern polgári törvénykönyvben szívósan tovább él mind a mai napig.¹

[2] Vannak azonban olyan jogrendszerek, amelyek a kincsen történő tulajdonszerzés szabályozása tekintetében korántsem ezeken a történeti, ill. elvi alapokon állnak. Teljesen másképpen szabályozzák a kincsen történő tulajdonszerzést pl. a *common law* jogcsaládhoz tartozó jogrendszerek, így Anglia és Wales,² az Egyesült Államok tagállamainak többsége,³

* SIKLÓSI IVÁN, PhD, adjunktus, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi és Összehasonlító Jogtörténeti Tanszék. E-mail: ivan.siklosi@ajk.elte.hu

** A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

¹ E tekintetben most csak néhány kódexre utalunk. Lásd pl. az 1804-ben hatályba lépett francia *Code civil* 716. cikkét, amely – egyértelműen római jogi alapokon – rögzíti, hogy a kincs tulajdonjoga a találót illeti meg, amennyiben saját telkén talál kincset; ha pedig a kincset más telkén találták meg, úgy a kincs felerészben a találót, felerészben pedig a telek tulajdonosát illeti meg. Ugyanez a cikk megadja a kincs meghatározását is, miszerint kincs (*trésor*) minden olyan elrejtett vagy eltemetett dolog, amelyen tulajdonjogát egy személy sem tudja igazolni, és amit véletlenül fedeztek fel. A római jogi hagyományok messzemenő továbbélését mutatja, hogy a francia Ptk. hivatkozott cikke csak az ingatlanban történő kincstalálásra vonatkozóan állapít meg szabályokat. – Az 1811-es osztrák *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* jelenleg hatályos 399. §-a alapján a kincs fele a találót, fele pedig a telek tulajdonosát illeti, a 398. § szövegében pedig a kincs fogalmának meghatározása kapcsán részben Paulus szavai csengenek vissza, miszerint azok az értékes dolgok (a pénz mellett az osztrák Ptk. kifejezetten utal az ékszerre és más drágaságokra is) minősülnek kincsnek, amelyeket már olyan régen elrejtettek, hogy azok korábbi tulajdonosa már nem deríthető fel. – Az 1889-es spanyol *Código civil* kincsfogalmán és kincstalálásra vonatkozó szabályaiban szintén a klasszikus római jog kincsfogalmának, ill. kincstalálásra vonatkozó szabályainak egyértelmű hatása mutatható ki. A spanyol kódex 352. cikke értelmében kincsnek minősül az elrejtett és ismeretlen (feledésbe ment) pénz, ill. ékszerek és más értékes dolgok, amelyek tulajdonosa immár nem deríthető ki. Az idézett cikk szövegében („depósito... de dinero”) Paulus jól ismert szavai csengenek vissza: „*depositio pecuniae*”. A 351. cikk szerint az elrejtett kincs a telektulajdonosé; amennyiben pedig valaki más ingatlanában vagy az állam tulajdonában lévő ingatlanban és véletlenül talál kincset, annak fele a megtalálót illeti. A 614. cikk szerint a más tulajdonában megtalált, feledésbe ment kincsen (*tesoro oculto*) történő tulajdonszerzés tényállási eleme, hogy a kincset véletlenül (*por casualidad*) kell megtalálni. – Paulus szavai csengenek vissza, és a hadrianusi szabályozás él tovább az 1900-ban hatályba lépett német *Bürgerliches Gesetzbuch* „Schatzfund” c. 984. §-ának szövegében is, melynek értelmében, ha valaki olyan dolgot fedez fel és vesz birtokba, amit olyan régen elrejtettek, hogy annak tulajdonosa már nem deríthető ki, a tulajdonjogot felerészben a találó, felerészben pedig annak a dolognak a tulajdonosa szerzi meg, amelyben a dolgot elrejtették.

² A kincstalálás szabályait 1996 óta Angliában és Walesben önálló törvény szabályozza (*Treasure Act*). Az angol „vagyonjog” általános elveivel és szabályrendszerével is összhangban a *treasure* tulajdonjoga főszabály szerint a mai napig is a Koronát illeti meg. Lásd pl. R. BLAND: *The Development and Future of the Treasure Act and Portable Antiquities*, in: S. Thomas – P. Stone (ed.): *Metal Detecting and Archaeology*, Woodbridge 2008, 63. skk.

valamint az egyébként vegyes jogrendszerűnek tekinthető Skócia⁴ is. A külföldi és a történeti előképek figyelembevételéről eleve tudatosan lemondó svájci Ptk. sem a romanista jogcsaládhoz tartozó jogrendszerekben általában „szokásos” módon szabályozza a kincsen történő tulajdonszerzést. Az 1907-es *Schweizerisches Zivilgesetzbuch* 723. cikkének a kincstre vonatkozó meghatározása bizonyos mértékig a paulusi hagyományok továbbélését mutatja, amennyiben a következőképpen fogalmaz: ha egy olyan értéktárgyat találnak meg, amelyről a körülmények alapján bizonyossággal feltehető, hogy régóta el volt temetve vagy el volt rejtve, és már nincsen tulajdonosa, úgy azt kincsnek kell tekinteni.⁵ A vonatkozó cikk azonban a kincset teljes egészében azon telek vagy ingó dolog tulajdonosának rendeli adni, amelyben a kincset megtalálták.⁶ A találó pedig méltányos díjazásra tarthat igényt, amely azonban nem haladhatja meg a kincs értékének a felét.⁷

[3] A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1959-es Ptk.) és a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) is egészen másképpen, más elvi alapokon szabályozza a kincsen történő tulajdonszerzést, mint a romanista jogcsaládhoz tartozó modern jogrendszerek többsége. Mi lehet ennek az oka? A római jog recepciójának hazai elmaradása? A régi magyar jogtörténeti hagyományok továbbélése? Netán a szocialista jogfelfogás máig érvényesülő hatásáról van szó? Érdemes legalább egy rövidebb lélegzetvételű tanulmány keretében megvizsgálnunk e problémakört.

2. A kincstalálás 1959-es Ptk. előtti magyar jogtörténetének főbb csomópontjai

[4] A Ptk. előtti magyar jogtörténeti források⁸ tanulmányozása számos értékes adalékkal szolgál a kincstalálásra vonatkozó szabályozás fejlődését illetően, és e jogtörténeti tapasztalat

³ Az USA egyes tagállamainak kincstalálásra vonatkozó szabályai meglehetősen eltérőek, de egyes kiemelt jelentőségű kincsleletekre föderális szintű törvényi szabályozások is léteznek, amelyek az esetjog mellett kiemelt jelentőséggel bírnak. Így pl. az 1966-os *National Historic Preservation Act* általános jelleggel védi a nemzet történeti örökségét. Az archeológiai szempontból értékes leleteket föderális szintű törvény: az 1979-es *Archeological Resources Protection Act* szabályozza. E törvény az ún. *public land*-eken (ide tartoznak pl. a nemzeti parkok) és „indian földeken” talált archeológiai leleteket szabályozza, amelyek a törvény szerint a „Nemzet örökségét” képezik. Az 1979-es törvény célját a jogalkotó – „az amerikai nép jelenének és jövőjének hasznára” – az archeológiai leletek védelmében jelöli meg. A törvény rendelkezései mind az ötven amerikai államra kiterjednek, így pl. a vegyes jogrendszerűnek tekinthető Puerto Ricóra is. A régebbi törvények közül jelentős még e tekintetben az 1906-ban elfogadott *Antiquities Act* is, amely a „történelmi és történelem előtti” emlékeket, ill. az Egyesült Államok tulajdonában lévő vagy általa ellenőrzött ingatlanokon elhelyezkedő bármely antik tárgyat védi; az *Antiquities Act* volt az első föderális szintű törvény, amely a történeti emlékek védelmét szolgálta. Az egész kérdéskörre nézve lásd pl. R. H. HELMHOLZ: *Equitable division and the law of finders*, FLR 52 (1983), 313. skk. (az esetjog részletes ismertetésével); J. R. RICHMAN – M. P. FORSYTH (ed.): *Legal perspectives on cultural resources*, Walnut Creek et al. 2004; J. M. KLEEGERG: *The law and practice regarding coin finds. Treasure trove law in the United States*, International Numismatic Council, Comptes rendus 53 (2006), 13. skk.

⁴ A skót szabályozás alapvető, a középkorból származó princípiumát a szakirodalom a következő latin nyelvű regulában foglalja össze: „quod nullius est, fit domini regis”; vagyis ami senkihez sem tartozik, a Koronára száll, a kincseken tehát a skót jog szerint is az uralkodó szerez tulajdont. Vö. pl. A. SAVILLE: *The law and practice regarding coin finds. The treasure trove system in Scotland*, International Numismatic Council, Comptes rendus 55 (2008), 13. skk.

⁵ „Wird ein Wertgegenstand aufgefunden, von dem nach den Umständen mit Sicherheit anzunehmen ist, dass er seit langer Zeit vergraben oder verborgen war und keinen Eigentümer mehr hat, so wird er als Schatz angesehen.”

⁶ „Der Schatz fällt... an den Eigentümer des Grundstückes oder der beweglichen Sache, in der er aufgefunden worden ist.”

⁷ „Der Finder hat Anspruch auf eine angemessene Vergütung, die jedoch die Hälfte des Wertes des Schatzes nicht übersteigen darf.”

⁸ A régi magyar jogi szabályozás történetét igen részletesen elemzi és ismerteti újabban KÁLNOKI-GYÖNGYÖSSY MÁRTON: *A kincstalálástól az ásatásig. A régészeti feltárási jog története és hatályos szabályozása Magyarországon*. Opitz, Budapest, 2016, 16. skk.

figyelembevétele segítségül szolgálhat a kincsleletre vonatkozó, jelenleg hatályos szabályok megértéséhez is. E vonatkozásban most csak rövid áttekintést tudunk adni.

[5] A kincstalálást a régebbi magyar jogban királyi és miniszteri rendeletek szabályozták.⁹ Visky Károly e vonatkozásban a pandektisztika hatását is kiemelve rámutat arra, hogy a kincset régebbi magánjogunk is uratlan dolognak tekintette, a kincsen való tulajdonszerzés módját azonban nem a foglalásban (vagyis a birtokbavételben, mint jogi cselekményben), hanem a „rátalálásban” mint jogi tényben jelölte meg; a kincs felett így olyan személy is szerezhetett tulajdont, aki teljesen cselekvőképtelen volt.¹⁰

[6] A XVIII. és XIX. századból származó, de még a XX. században is érvényesülő jogforrások tükrében a talált kincs fele a találót, fele pedig annak az ingatlannak a tulajdonosát illette meg, ahol a kincset megtalálták; ha a lelőhely tulajdonosa találta meg a kincset, azon teljes egészében tulajdont szerzett.¹¹ Közömbös, hogy a kincset ingatlanban vagy ingóságban találták-e meg. Azonban, ha a kincs nagyobb (150 forintot meghaladó) értékű volt, a kincsen egyharmad részben a találó, egyharmad részben a „lelőhely” tulajdonosa, egyharmad részben pedig az államkincstár szerzett tulajdont.¹² Visky azonban felhívja a figyelmet arra, hogy mivel később ez az értékhatár a pénzromlás folytán elenyészett, a kincstár utóbb az egyharmad rész erejéig minden esetben részesült a kincsből.¹³

[7] Mivel a kincstalálás tárgya csak ingóság lehet, témánkhoz csak közvetetten kapcsolódva, de érdemes utalnunk a műemlékek fenntartásáról szóló 1881. évi XXXIX. törvénycikkre,¹⁴ melynek értelmében „műemlék elnevezés alatt értetik a földben vagy a földszínén lévő minden olyan építmény és tartozéka, mely történeti- vagy művészeti emlék becsével bír” (1. §). A törvénycikk 2. §-a szerint az ilyen építmény felfedezője azt az „építmény helyének községi előjáróságánál” azonnal bejelenteni volt köteles. A fenntartandónak minősített műemlék esetén kisajátítási eljárást kellett lefolytatni (10. §), mindazonáltal a 14. § alapján „a kisajátítandó műemlék kártalanítandó értékének bírói becslése alkalmával annak történeti vagy művészeti becse tekintetbe nem vétethetik”.

[8] Mint már utaltunk rá, régebbi magánjogunk a kincset megtaláló személynek általában a kincs harmadrészét juttatta. E tekintetben hivatkozhatunk a múzeum-, könyvtár- és levéltárügy némely kérdéseinek rendezéseiről szóló 1929. évi XI. törvénycikkre,¹⁵ amely meglehetősen részletes szabályozást nyújtott a régészeti, történeti, antropológiai, földtani és őslénytani emlékek felkutatása eredményeként előkerülő vagy egyébként talált dolgokra vonatkozóan (18. §). Az ilyen, közgyűjteményben elhelyezésre alkalmas, ásatás révén előkerült vagy egyébként talált ingóság a közigazgatási hatóság útján lefoglalható és megváltható volt (21. §). Az ingóság a lefoglalással az Országos Magyar Gyűjteményegyetem Tanácsa által kijelölt közgyűjteménynek, az ásató intézetnek (intézeteknek), ill. az ásató hazai közgyűjteménynek a tulajdonába került. A találót és a „rejtő dolog” tulajdonosát kártalanításként egyenlő arányban a lelet értékének kétharmada illette meg; ehhez képest azonban csak a rejtő dolog tulajdonosát illette kártalanításként a lelet értékének egyharmada, amennyiben a földtulajdonossal az ásatás megkezdése előtt más megállapodás nem jött létre. Ha pedig az ingóságot a Tanács nem váltotta meg, úgy annak tulajdonjogát felerészben a találó, felerészben pedig a rejtő dolog tulajdonosa szerezte meg. Rövidebben összefoglalva e

⁹ Ezekre nézve lásd KOLOSVÁRY BÁLINT in SZLADITS KÁROLY (szerk.): *Magyar magánjog V. Dologi jog*. Grill, Budapest, 1942, 243¹⁸⁶, a bírói gyakorlatra nézve pedig 243^{186a}.

¹⁰ KOLOSVÁRY: *i. m.* 242.; VISKY KÁROLY: *Kincs és kincstalálás*. Jogtudományi Közlöny, 1982/2. sz., 125–129. o., 128. o.

¹¹ KOLOSVÁRY: *i. m.* 243.

¹² VISKY: *i. m.* 128.

¹³ Uo.

¹⁴ Lásd ehhez újabban KÁLNOKI-GYÖNGYÖSSY: *i. m.* 32. sk.

¹⁵ Lásd KÁLNOKI-GYÖNGYÖSSY: *i. m.* 37. skk.

tc. itt csak kivonatossan idézett rendelkezéseit: a lelet értékének egyharmada a kincstáré, egyharmada a találóé, egyharmada pedig a kincset rejtő ingatlan tulajdonosáé.

[9] Az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslat (a továbbiakban: Mjt.) 588. szakasza azonban a hármass megosztás elvetése mellett a „felerészt” emelte volna törvényerőre.¹⁶ Az Mjt. 588. §-a kincsnek az elásott, befalazott vagy más módon elrejtett olyan drágaságot, régiséget vagy egyéb értéktárgyat tekintette, amelyről a körülményeknél fogva meg lehet állapítani, hogy hosszú idő óta volt elrejtve, és emiatt tulajdonosát többé kipuhatolni nem lehet. Az Mjt. hivatkozott szakasza a hadrianusi-iustinianusi szabályozás alapgondolatát kívánta intézményesíteni, miszerint eltérő törvényi rendelkezés hiányában a kincset felerészben a találonak, felerészben pedig azon dolog tulajdonosának kívánta juttatni, amelyben a kincs el volt rejtve. Az 589. § értelmében a találó a kincstalálást a lényeges körülmények közlésével a hatóságnak haladéktalanul bejelenteni tartozik. A bejelentésre nézve az Mjt. 589. §-a konkrét határidőket is megállapít: a kincstalálás tényét a találástól számított nyolc napon belül, ha pedig a kincs keresését a hatóságnak előre bejelentették, úgy a találástól számított harminc napon belül be kell jelenteni a hatóságnak. Ha a bejelentésre nem kerülne sor, az Mjt. a kincset az államkincstárnak kívánta juttatni; vagyis ez esetben a találó nem kapott volna a kincsből részesedést; a kincset rejtő dolog tulajdonosa azonban a kincsből az őt illető felerészt megtartja, ha a találást az arról való tudomásszerzésétől számított nyolc napon belül a hatóságnak bejelenti. A posztklasszikus római jog (nyilván közvetett) hatását tükrözi az 591. §, amely szerint viszont, aki idegen dologban a tulajdonos engedélye nélkül kutatna kincs után, az általa megtalált kincsnek a felét nem szerzi meg; ez a felerész arra a községre száll, amelynek területén a kincset megtalálták. Ezeket a szabályokat egészítette volna ki az 592. § rendelkezése, amely szerint, ha a talált kincs olyan régiség, történelmi emlék vagy egyéb olyan tárgy, amelyre az államnak vagy másnak megváltási joga van, és a jogosult ezzel a jogával él, a találó és a tulajdonos a megváltási áron osztozott volna.

[10] Az Mjt. által javasolt megoldás tehát sokkal közelebb áll a római joghoz, mint akár régebbi magánjogunk, akár az 1959-es Ptk. kincstalálásra vonatkozó szabályai. Mivel azonban az Mjt. törvényerőre sosem emelkedett, a kincstalálásra vonatkozóan továbbra is a régebbi szabályok érvényesültek, kiegészülve az 1929. évi XI. törvénycikk fentebb már említett rendelkezéseivel.¹⁷

3. A kincsen történő tulajdonszerzés szabályozása az 1959-es Ptk.-ban

[11] Az 1959-es Ptk. eltörölte a korábbi magánjogunk által ismert arányokon alapuló részesedést, és e helyett ún. találói díjat vezetett be a kincsleletre vonatkozó szabályok körében.¹⁸ E szabályok megalkotásában a szocialista jog államközpontú felfogása játszott döntő szerepet.

[12] Az 1959-es Ptk. 132. § (1) bekezdésének a kincsre vonatkozó meghatározásában ugyanakkor kimutatható a római jog hatása is, hiszen a Ptk. a kincset olyan „értékes dologként” határozza meg, „amelyet ismeretlen személyek elrejtettek, vagy amelynek tulajdonjoga egyébként is feledésbe ment”.

[13] A szabályozás alapgondolata azonban több lényeges ponton is eltér attól, amit a hadrianusi-iustinianusi „típusú” rezsím vizsgálata során konstatálhatunk. A 132. § (1) bekezdése értelmében a találó a kincset köteles az államnak felajánlani; a (2) bekezdés szerint a találó csak akkor szerez a kincsen tulajdont, ha az állam a dologra nem tart igényt; amennyiben az állam a dologra igényt tart, a találó a dolog értékéhez mérten megfelelő díjra jogosult. Nem „méltányos összegű találódíjról” van tehát szó, mint a közönséges találás

¹⁶ Vö. újabban DELI GERGELY: *A jó erkölcsökről*. Medium, Budapest, 2013, 45²¹⁸.

¹⁷ VISKY: *i. m.* 128.

¹⁸ Újabban lásd KÁLNOKI-GYÖNGYÖSSY: *i. m.* 46. sk.

esetében (130. §), hanem ennél adott esetben lényegesen jelentősebb mértékű, a dolog értékéhez mérten megfelelő díjról. A Legfelsőbb Bíróság egy 1995-ben hozott ítéletében a találói díj mértékének kérdésében foglalt állást kiemelkedő muzeális értékű kincslet esetén, és megállapította, hogy a 20 millió forintnyi értéket képviselő lelet után 2 600 000 forintos találói díj indokolt.¹⁹

[14] Amennyiben a kincslet muzeális vagy műemléki értékű, annak tulajdonjoga az államot illeti meg [132. § (3) bek. 1. mondat], összhangban a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 7. §-ának szövegében foglalt ünnepélyes megfogalmazással is, miszerint „a kulturális javak a nemzet egészének közös szellemi értékei”. A törvény 1. sz. mellékletének sz) pontja szerint kulturális javaknak minősülnek az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai – az ingatlanok kivételével –, valamint a művészeti alkotások. Ugyanezt a meghatározást veszi át a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. §-ának 4. pontja is a kulturális javak meghatározása tekintetében.²⁰

[15] Az 1959-es Ptk. egyik utolsó kommentárja rámutat arra, hogy e szabályozás révén „a tényállás nem a találáshoz, hanem a gazdátlan javak elsajátításához áll közel, azzal, hogy a találó valójában az állam részére szerez új tulajdonjogot”.²¹ Valóban, a találás tárgya olyan dolog, amely a Ptk. 129. § (1) bekezdése értelmében „feltehetően más tulajdonában” van, a kincs viszont jogi helyzetét tekintve inkább a gazdátlan dolgokhoz áll közel, de azért mégsem tekinthető annak. Ennek kapcsán felhívjuk a figyelmet arra, hogy a kincs nem uratlan dolog, elvileg lehet ugyanis tulajdonosa, pl. az elrejtő örököse, de mivel már az elrejtő személye is ismeretlen, úgy annak örököse is ismeretlen. Az, hogy a tulajdonjog feledésbe ment, nem jelenti azt, hogy a kincsnek elvileg ne volna tulajdonosa, csak arról van szó, hogy az ő kiléte többé már nem deríthető ki. A kincsen történő tulajdonszerzésre vonatkozó önálló szabályrendszer intézményesítésének oka tehát lényegében az itt kifejtett praktikus megfontolás: a tulajdonos személyének kiderítése lehetetlen vagy alig volna lehetséges. Tkp. egyfajta fikcióról is lehet beszélni: tudjuk ugyan, hogy a kincsnek elvileg van (vagy lehet) tulajdonosa, mégis úgy tekintünk rá, mintha nem lenne. A magyar jog kincsfogalmának és a kincsen történő tulajdonszerzés dogmatikai „hovatartozásának” vizsgálata során tehát tkp. ugyanazok a problémák vetődnek fel, mint amelyek a római jogra nézve, a kincstre vonatkozó paulusi definíció elemzése kapcsán is fölvetődnek. A kincset ugyanis a római jogra nézve nem lehet „tulajdonképpen értelemben” uratlan dolognak tekinteni, és ezzel közönséges *occupatio* tárgyává tenni. Ahogy viszont a római jogi *occupatio* és kincstalálás határmezsgyéje is bizonytalan, úgy a magyar jog kincsletre vonatkozó szabályainak tükrében a magyar polgári jog kontextusában is némiképp bizonytalan a kincs jogi sorsa, ill. az azon történő tulajdonszerzés dogmatikai „hovatartozása”.

[16] Az 1959-es Ptk.-ban foglalt szabályozás tehát jól láthatóan jelentős részben más elvi alapokon áll, mint a (részben fentebb is hivatkozott) nyugat-európai polgári törvénykönyvek többségének kincstalálásra vonatkozó szabályozásai.

[17] A római jogi hatás csak a következő aspektusokra tekintettel mutatható ki:

¹⁹ Legfelsőbb Bíróság Pfv.I.20.581/1995/8.

²⁰ Vö. újabban SÁNDOR ISTVÁN in Osztovits András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. II. kötet. Opten, Budapest, 2014, 580. o. Lásd részletesen KÁLNOKI-GYÖNGYÖSSY: i. m. 72. skk.

²¹ OSZTOVITS ANDRÁS (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény magyarázata*. I. kötet. Opten, Budapest, 2011, 388. o.

- a kincs magyar polgári törvénykönyvbeli meghatározásában a paulusi definíció hatása tükröződik;
- a kincs nem közönséges uratlan dolog sem a klasszikus-iustinianusi jogban, sem pedig a magyar jogban;
- ebből fakadóan pedig a kincs a római jog és a magyar jog szerint sem közönséges *occupatio*, hanem egy attól független tulajdoni szerzőismód tárgya, hiszen a kincs megszerzéséhez elegendő a kincstre való rábukkanás, akár annak megpillantása, és a kincsen való tulajdonszerzésnek – az *occupatio*val szemben – nem tényállási eleme a birtokszerzés, csak a találás.

4. A Ptk. kincstalálásra vonatkozó szabályai

[18]Az 1959-es Ptk. kincstalálásra vonatkozó szabályaiban azonban egyebekben nem mutatható ki a Hadrianustól származó szabályozás hatása, és minden jel arra mutat, hogy e tekintetben a jövőben sem várható változás. A Vékás Lajos akadémikus által szerkesztett *Szakértői Javaslat „Kincstalálás”* c. 4:77. §-a ugyanis az 1959-es Ptk. szabályaihoz képest változatlan formában kívánta szabályozni a kincstalálás kérdéskörét,²² és ugyanez a helyzet a T/7971. sz., a Kormány által a Parlamentnek 2012 júliusában benyújtott Ptk.-javaslatot, valamint az új, 2014. március 15-étől hatályos Polgári Törvénykönyvet [2013. évi V. törvény 5:64. § (1)–(3)]²³ illetően is. Miként arra a kódex Vékás Lajos és Gárdos Péter által szerkesztett kommentárja rámutat, a Ptk. abból indul ki, hogy ez a tulajdonszerzési forma az állami tulajdon különös esete, ahol a felajánlott dolgot a szabályozás már eleve az államot illető tulajdonként tételezi. Valójában tehát „ez a helyzet az állami tulajdon keletkezésének egyik forrása”.²⁴

[19]Ez a meglehetősen közjogias szabályozás az állam főszabálykénti tulajdonszerzése miatt nem illeszkedik bele az általában a hadrianusi-iustinianusi szabályokat tovább éltető, számos országban érvényesülő, majdnem kétezer éves, a kincstalálásra vonatkozó általános szabályozási trendbe.²⁵ E megállapításunk persze nem jelent negatív értéktételeket, sőt. A magyar jog több mint fél évszázaddal ezelőtt intézményesített megoldása a jelenkor igényeinek is megfelel – nem csak a szocialista jogfelfogás kétségtelen továbbélését tükrözi e tekintetben, hanem nagyon is modernnek, a kincstalálás ösztársadalmi jelentőségére, ill. a kincseknek a jövő generációk számára való megőrzésére tekintettel is indokoltnak tekinthető, megállja a helyét manapság is; jó példája annak, hogy a szocialista jog korábbi megoldásai

²² VÉKÁS LAJOS (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. CompLex, Budapest, 2008, 641. o.

²³ „(1) Ha valaki olyan értékes dolgot talált, amelyet ismeretlen személyek elrejtettek, vagy amelynek tulajdonjoga egyébként feledésbe ment, köteles azt az államnak felajánlani.

(2) Ha az állam a dologra nem tart igényt, annak tulajdonát a találó szerzi meg; ellenkező esetben a találó a dolog értékéhez mérten megfelelő díjra jogosult.

(3) Ha az (1) bekezdésben megjelölt talált tárgy a védett kulturális javak körébe tartozik, annak tulajdonjoga az államot illeti meg.”

²⁴ Lásd VÉKÁS LAJOS – GÁRDOS PÉTER (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Wolters Kluwer, Budapest, 2013, 404. o. – Az új Ptk. kincstalálásra vonatkozó szabályaira nézve lásd újabban SÁNDOR: *i. m.* 579. sk., aki rámutat arra (*i. m.* 580.), hogy – a kulturális örökség védelméről szóló, fentebb már hivatkozott törvény rendelkezéseire figyelemmel – a talált kincs várhatóan nem tartozik az eredendően védett kulturális javak kategóriájába alá, mivel azt nem őrzik muzeális intézményben, levéltárban vagy közgyűjteményben, könyvtárban. Ilyen esetben a törvényben meghatározottak szerint kell lefolytatni a védetté nyilvánítást, amely eljárás befejezéséig ideiglenesen is védetté lehet nyilvánítani az adott dolgot.

²⁵ Ehhez képest eltérő következtetésre jutott azonban a kincstalálásra vonatkozó magyar jogi rezsím értékelése kapcsán – a fenti megfontolásokat figyelembe véve – VISKY: *i. m.* 129., aki azt hangsúlyozta, hogy „a kincs fogalma modern polgári jogunkban nagyban-egészben megegyezik azzal, ahogyan az a római világban kialakult”.

nem feltétlenül elvetendő, ha azok jól beváltak, és a jelenlegi társadalmi-gazdasági rendszerben is működőképesek.

5. Konklúziók

[20] Az eredeti hadrianusi konstrukció manapság már számos közjogi elemmel kiegészülve funkcionál az e megoldás alapgondolatát követő jogrendszerekben is, hiszen nyilvánvaló, hogy az olykor esetleg felbecsülhetetlen értékű kincsleletek tulajdonjogát napjainkban már nem lehet minden további nélkül a találónak vagy a telektulajdonosnak juttatni. A hadrianusi szabályt a maga idejében és kontextusában lehet és kell megítélni, ill. értékelni: a klasszikus római jog idejében és kontextusában. A mai világ jóval összetettebb annál, mintsem hogy ilyen egyszerű szabályokat lehessen alkalmazni egy ilyen, egyébként nem is elsősorban a jogtudomány, hanem többek között a történettudomány, az irodalomtudomány, a régészet, a festészet, a szobrászat, a népművészet, sőt pl. – hogy a természettudományokat se hagyjuk figyelmen kívül – a paleontológia szempontjából fontos területen. A kincstalálás egész modern szabályrendszere ennek folytán nem csupán egy közönséges magánjogi tulajdoni szerződmód szabályainak összessége, hanem egy tulajdoni korlátozásokkal átítatott, közjogi jellegű normaanyag is részét képezi annak.

[21] A kincstalálás szabályozása ugyanis elsősorban a közérdeket messzemenően szem előtt tartó megközelítést kíván. Ha felidézzük pl. az 1942-es olasz Ptk. taxációját, miszerint a történeti, régészeti, néprajzi, őslénytani és művészi értékkel rendelkező kincsleletre speciális szabályok vonatkoznak,²⁶ nem nehéz belátni, hogy a kincsleletek jó része ilyen, amelyeket, mint a régmúlt relikviáit, meg kell őrizni a jövő generációk számára. A kincs ugyanis adott esetben – itt most természetesen nem modern nemzetközi jogi értelemben használva a terminus technicust – egyfajta *common heritage of mankind*-nak, de legalábbis nemzeti örökségnek tekinthető. A jogi szabályozás feladata pedig nézetünk szerint e nemes célok messzemenő szolgálata lehet csupán.

[22] Végül pedig elvontabban, a jogrendszerek tagozódásának aspektusából szeretnénk összegezni gondolatainkat.

[23] A kincstalálásra vonatkozó szabályozás nézetünk szerint komplex és egységes jogi – és nem külön magánjogi, ill. közjogi – megközelítést, ill. szemléletmódot kíván. Bár a közjog és a magánjog szembeállításával valóban fontos még ma is a joganyag rendszerezése céljából, és igen mélyen, szinte kitorölhetetlenül benne van a romanista jogcsaládhoz tartozó jogrendszerekben működő jogászok gondolkodásában, azért e kategóriapár jelentőségét eleve nem szabad túlhangsúlyozni,²⁷ a kincstalálásra vonatkozó szabályozásban pedig nézetünk szerint éppen a magánjog(i) és a közjog(i megközelítés) egysége kell, hogy tükröződjön.

²⁶ Az 1942-es olasz *Codice civile* 932. cikke a kincset olyan elrejtett, értékes, ingó dologként definiálja, amelynek tekintetében tulajdonosi mivoltát senki sem tudja igazolni. A hadrianusi szabályozás ölt testet abban a rendelkezésben, miszerint ha a tulajdonos saját telkében talál kincset, úgy annak tulajdonosa ő lesz, ha pedig más telkében véletlenül talál kincset, úgy a kincs tulajdonjoga felerészben a telek tulajdonosát, felerészben pedig a megtalálót illeti. A történeti, régészeti, néprajzi, őslénytani és művészi értékkel rendelkező kincsleletre viszont speciális törvényi rendelkezések irányadók.

²⁷ A jogrendszer közjogra és magánjogra tagozódásának problémájához lásd a hazai szakirodalomból HAMZA GÁBOR: *A modern jogrendszerek tagozódása és a római jogi tradíció*. Állam- és Jogtudomány, 2005/1–2. sz., 1–30. o. (= Uő.: *A modern jogrendszer tagozódása és a római jogi tradíció* [Székfoglalók a Magyar Tudományos Akadémián. A 2004. május 3-án megválasztott akadémikusok székfoglalói. Klny.], Bp. 2014, 39. p.). – A kincstalálásra vonatkozó szabályozással szemben megfogalmazható modern jogpolitikai kívánalmakban álláspontunk szerint különös jelentőséggel mutatkozik meg az, hogy a közjog és a magánjog elhatárolásának jelentősége csak viszonylagos, azt nem szabad túlhangsúlyozni. Egyébként is: a közjog és a magánjog által tükrözött és érvényre juttatni célzott értékrend valójában azonos [lásd újabban MENYHÁRD ATTILA: *A polgári jog tudománya Magyarországon*. in: Jakab András–Menyhárd Attila (szerk.): *A jog tudománya. Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal*. HVG-ORAC, Budapest, 2015, 255. o.,

[24] És éppen erre való tekintettel tartjuk helytállónak a magyar jog kincsleletekre vonatkozó, tanulmányunkban röviden ismertetett „különutas” szabályozásának alapgondolatát is.

további szakirodalmi hivatkozásokkal]. A magyar magánjog tudományában is megmutatkozott már korábban is az a felismerés, miszerint a közjog és a magánjog nem tételezhetők egymás ellentétéként, és egymástól nem feltétlenül határolhatók el következetesen (vö. MENYHÁRD: *i. m.* 251.).

tárgyszavak: találás, kincstalálás, kincslelet, találó